

Jorge Ribalta

ÀNGELS NOUS

Escenes de la reforma
de la plaça de la Gardunya,
Barcelona (2005-2018)

Aquesta mostra —el títol de la qual s'inspira en «l'àngel de la història» de Walter Benjamin— presenta, per primer cop en un context expositiu, el seguiment fotogràfic que Jorge Ribalta (Barcelona, 1963) va realitzar del procés de transformació de la plaça de la Gardunya, tenint en compte aquelles modificacions relacionades amb la seva morfologia i els seus usos públics.

20.07 – 20.10.19

[LA VIRREINA]
CENTRE
DE LA IMATGE

Ajuntament de
Barcelona

Aquesta exposició està dedicada a la memòria de Julián Rodríguez (1968-2019)

El procés de transformació de la plaça de la Gardunya no només permet entendre —si bé de manera epigonal— quines eren les lògiques de l'antic pla urbanístic «Del Liceu al Seminari», ideat pels arquitectes Lluís Clotet i Óscar Tusquets, que va començar a implantar-se a Barcelona a principis dels anys vuitanta. També posa de manifest quins patrons van ordenar les reformes successives a l'interior del Raval, on una institució cultural, en aquest cas l'Escola Massana, esdevé punta de llança d'«exercicis de cirurgia urbana», en paraules del mateix Tusquets, és a dir, d'una instrumentalització de la cultura en operacions amb un impacte socioeconòmic conflictiu en els teixits ciutadans.

Àngels nous —títol que s'inspira en «l'àngel de la història» de Walter Benjamin— presenta, per primera vegada en un context expositiu, el seguiment fotogràfic que Jorge Ribalta (Barcelona, 1963) va fer durant tretze anys, entre el 2005 i el 2018, de la plaça de la Gardunya, atenent principalment aquelles modificacions relacionades amb la seva morfologia i els seus usos públics.

Presentada com una cronologia a la inversa, la mostra arrenca amb l'inici del primer curs a la nova Escola Massana i amb l'arribada dels primers habitants als nous blocs de pisos circumdants, el 2017 i el 2018, i acaba amb fotografies de l'antiga plaça i la part del darrere del mercat de la Boqueria, datades del 2005.

A partir d'aquí, l'itinerari museogràfic s'assembla a una excavació arqueològica que fa emergir estrats i restes de vides anteriors, microestudis temàtics que documenten diversos episodis històrics i urbans l'escenari dels quals va ser la plaça de la Gardunya: l'antic convent gòtic de Santa Maria de Jerusalem, l'Acadèmia de Medicina i el cementiri darrere l'Hospital de la Santa Creu, així com el trasllat de l'antiga seu de l'Escola Massana al nou edifici de Carme Pinós o la construcció del petit parc d'habitatges.

En aquest sentit, *Àngels nous* investiga la metamorfosi de la Boqueria i els voltants a causa de la pressió turística creixent, el pas d'un comerç tradicional i d'ús local a una nova economia sostinguda a partir del turisme de masses.

A més, s'hi inclouen diversos objectes, fotografies, publicacions i documents de caràcter històric que contribueixen al relat i fan que les distincions entre obra i document, entre exposició i arxiu, siguin més complexes.

Aquesta proposta forma part d'un conjunt de sèries fotogràfiques realitzades per Ribalta durant els últims quinze anys. El nexa és la representació de Barcelona en l'era posterior al Fòrum de les Cultures 2004, la darrera gran operació urbanística a la nostra ciutat.

Algunes d'aquestes sèries són, entre d'altres: *Trabajo anónimo* (2005), al voltant de l'última indústria metal·lúrgica a Can Ricart (Poblenou); *Sur l'herbe* (2005-2008), entorn del públic del festival Sónar; *Futurismo* (2010-2011), sobre els paisatges de la nova/vella economia al districte 22@; *1888* (2012-2013), sobre les restes de l'Exposició Universal de Barcelona el 1888, o *Litoral* (2009), que explorava l'entorn de la platja del Prat de Llobregat durant l'ampliació de l'aeroport.

*ÀNGELS NOUS. ESCENES DE LA REFORMA
DE LA PLAÇA DE LA GARDUNYA,
BARCELONA (2005-2018)*

Nouvinguts, 2017-2018

L'anomenada plaça de la Gardunya és l'espai que apareix amb els enderrocs de l'antic convent de Santa Maria de Jerusalem, a la dècada del 1880. Espai residual i sense urbanitzar entre els darreres respectius del mercat de la Boqueria i l'Hospital de la Santa Creu, el seu propi nom expressa una condició distòpica. La Gardunya va ser una societat secreta criminal mítica en la cultura popular espanyola, d'alguna manera semblant a la Camorra napolitana. Com explica Julio Caro Baroja, el terme s'associava en la cultura popular al robatori i la delinqüència: «en català argòtic [...] el pati de la presó s'anomena "pati de la gardunya", i "la Gardunya" és també una part amb mala fama del mercat de la Boqueria de Barcelona» (*Realidad y fantasía en el mundo criminal*, 1986).

El mercat de la Boqueria s'havia inaugurat el 1840 i, després de l'inici dels enderrocs del convent de Jerusalem, es va estendre progressivament cap a la part posterior, on l'antic carrer de Cervelló feia partió amb l'hospital. La fi de l'activitat hospitalària i el trasllat cap al nou Hospital de Sant Pau va culminar a la dècada del 1920. Adquirit per l'Ajuntament de Barcelona el 1926, el conjunt medieval de l'antic hospital va adoptar nous usos culturals: l'Escola Massana s'hi va obrir el 1929, i la Biblioteca de Catalunya s'hi va traslladar el 1940. Les reformes iniciades als anys vint van acabar el 1950. Des de llavors, la plaça va quedar expedita amb els enderrocs de les restes del carrer de Cervelló i es va convertir en zona d'aparcament, descàrrega i serveis del mercat. L'aparcament regulat i de pagament es va establir cap al 1970.

Entre els anys 1998 i 2001 es va dur a terme una reforma del mercat sota la direcció dels arquitectes Lluís Clotet i Ignacio Paricio, i s'hi va construir un edifici d'oficines que va canviar la fisonomia de l'entorn de la plaça. Era el primer indicatiu d'una transformació imminent.

Aprovada el 2008 i iniciada el 2010, la reforma actual de la plaça és un projecte de Carme Pinós. Tot i que encara no s'ha enllestit del tot, el seu punt culminant ve marcat per l'entrada en funcionament de la nova seu de l'Escola Massana i l'arribada dels nous veïns als habitatges, cosa que converteix aquest lloc pròpiament en plaça, és a dir, en un espai urbanitzat i habitat. Per primera vegada i després de més d'un segle de distòpia. A la plaça actual ressona l'eco del vell claustre del monestir, i aquest record conté un impuls de restitució.

Les obres de la nova Escola Massana van començar el 2015 i van acabar a la primavera del 2017. El trasllat del vell edifici al nou es va iniciar al juny. Al setembre va arrencar el curs 2017-2018 a la nova seu. Les fotografies s'han fet a la classe d'escultura de primer curs impartida per Mònica Chavarria, en dos moments diferents: durant una classe de motlles i en una altra d'apunts del natural amb model.

La construcció dels habitatges va començar amb la promoció dels pisos de protecció oficial, a l'estiu del 2016. Les obres van durar dos anys. El lliurament dels pisos als seus nous ocupants va tenir lloc al juny del 2018. Les fotografies representen el moment de l'arribada als pisos acabats de fer i encara buits.

El cap de setmana del 21 d'abril de 2018, els antics tallers de metall i escultura de la Massana van ser ocupats en una protesta en defensa de la immigració i contra la llei d'estrangeria. Les fotografies es van fer l'1 de juny, i mostren alguns dels ocupants seguint per televisió la votació de la moció de censura al Congrés dels Diputats que va posar fi al mandat del president Mariano Rajoy.

Entre els diversos personatges disfressats que circulen per la plaça durant els dies de Carnaval, al febrer del 2018, s'observa una jove estudiant i empleada del mercat de la Boqueria vestida com una monja.

Déjeuner sur l'herbe, 2016-2018

A la primavera del 2016, el nou espai de la plaça reurbanitzada ja estava disponible al públic. Durant les vacances de Setmana Santa d'aquell any es van donar les condicions per a un

fenomen nou al lloc: l'ocupació per part dels turistes a les hores del migdia. Atès que el mercat de la Boqueria s'havia anat convertint en una atracció turística central de l'eix de la Rambla, evolucionant durant l'última dècada cap a la venda de menjar preparat, la plaça es transformava d'una manera natural en la terrassa o menjador a l'aire lliure del mercat, confirmant una evolució inexorable cap a la restauració.

Les imatges a la sala s'organitzen d'una manera relativament geofraficocronològica, d'esquerra a dreta. Van de l'exterior de la plaça cap als corredors laterals i l'interior del mercat. Principalment, en mostren els usos de lleure durant l'estiu i els períodes de vacances. La referència al *Déjeuner sur l'herbe* d'Édouard Manet ve donada per l'escenificació espontània del quadre a càrrec d'alguns sensesostre instal·lats a la plaça. Es tracta només d'una de les diverses referències a la «pintura de la vida moderna» que s'inclouen aquí. Les primeres imatges daten de la primavera del 2016, i les últimes, del començament de l'estiu del 2018. Algunes de les fotografies finals al·ludeixen a l'atemptat terrorista del 17 d'agost de 2017, en què el mercat i la plaça de la Gardunya van ser la via per on va escapar el conductor de la furgoneta atacant de la Rambla que, entre altres víctimes, va atropellar mortalment una empleada del mercat, Silvina Alejandra Pereyra. A la parada de fruites i verdures «Alonso y Josefina», on ella va treballar, hi van aparèixer flors en record seu.

El monestir de Santa Maria de Jerusalem i la Dama de la Gardunya, 2016-2018

El monestir de Santa Maria de Jerusalem va ser fundat el 1462 per Rafaela Pagés, natural de Sarrià, després d'un viatge per Terra Santa. Més endavant, s'hi van afegir monges clarisses procedents de València. L'inici de la construcció se situa aquell any, encara que l'impuls va procedir més tard de les aportacions econòmiques dels Reis Catòlics. Els anys 1493 i 1495 es van produir donacions per part del rei Ferran el Catòlic, ratificades el 1517 per Carles V, acabat de coronar. El 1570, el convent acollia unes seixanta religioses.

A la seva *Guia de dones de Barcelona*, la historiadora Isabel Segura explica una anècdota recollida per Carreras Candi, segons la qual el rei Ferran hauria demanat als consellers de Barcelona que no es construïssin edificis més alts que el monestir al voltant seu per evitar que es pogués veure l'interior del claustre, ja que de vegades les monges «no dupten [sic] anar despullades dins les clausures» (*Geografia general de Catalunya*, III).

Al segle XIX, el monestir va entrar en una etapa de progressiva decadència, marcada per les polítiques de desamortització de propietats religioses i d'exclaustració que van començar el 1835 i que van culminar en la Revolució del 1868. Les religioses van haver d'abandonar el monestir i van començar una llarga peregrinació per altres convents i seus temporals. El claustre gòtic original va ser salvat dels enderrocs i reconstruït el 1882 al col·legi Sant Miquel dels Missioners del Sagrat Cor, a l'Eixample. Actualment continua al mateix lloc, formant part del pati del col·legi.

Acollides primer per les clarisses de Pedralbes, el 1887 les monges es van instal·lar en un nou monestir al carrer de Sant Elies. Tot i que va ser atacat, el convent es va salvar de la destrucció durant la Setmana Tràgica del 1909. No obstant això, amb l'esclat de la Guerra Civil les religioses el van abandonar. El 1937 va ser convertit en presó política, la tristament coneguda com a «txeca de Sant Elies». Les monges hi van tornar després de la Guerra Civil. El creixement urbà del barri de Sant Gervasi a partir de la dècada del 1950 va fer que progressivament l'entorn resultés inadequat per a la clausura, i el 1966 la comunitat va començar el procés de venda de l'edifici i el trasllat a una altra seu. El 1970, les monges es van instal·lar en un monestir de nova construcció a Vallvidrera, on es troben des de llavors.

La comunitat actual conserva la imatge de la Mare de Déu de l'Estrella i algunes altres escultures i pintures originals procedents de l'antic monestir, com ara un Sant Joan Baptista i un retaule de la Visitació que han sobreviscut a les vicissituds de la comunitat. Es conserven també algunes fotografies de l'antic convent, entre les quals n'hi ha una del 1868 que mostra

Arqueòlegs, desembre del 2006

Obres de l'aparcament subterrani
de la Boqueria, maig del 2013

Bruna Casas, Escola Massana,
maig del 2016

Fátima Duarte, lliurament dels pisos,
juny del 2018

un grafit per la llibertat de culte pintat al vell claustre ja buit. Les monges elaboren i venen dolços, com les «estrelles de Jerusalem». A les fotografies s'observen les germanes Maria del Sagrat Cor Suñé i Maria de Jerusalem Cantero, actual abadessa, al claustre de Vallvidrera. També hi apareix Isabel Segura a la plaça de la Gardunya actual, al lloc on va estar ubicada l'església del monestir.

La història del monestir de Jerusalem se superposa a d'altres de més antigues. Les obres del nou pàrquing subterrani de la plaça de la Gardunya van anar precedides de diverses fases d'excavació arqueològica entre els anys 2006 i 2011. La troballa més antiga va ser un enterrament neolític d'una dona jove amb un aixovar, datat el 6500-5300 AP. L'aixovar estava compost per un braçalet de variscita i un penjoll d'esteatita amb una dent de senglar, entre altres objectes. Aquest conjunt funerari va ser recuperat pels serveis arqueològics municipals i mostrat a l'exposició del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) *Primers pagesos*, a l'abril del 2016. L'exposició donava compte dels assentaments prehistòrics al pla de Barcelona fa 7.500 anys. La imatge amb la qual es presentava la invitació i el fullet de la mostra era una reconstrucció digital del rostre d'aquella «primera barcelonina» feta a partir del crani trobat a la Gardunya.

Habitatge social, 2014-2018

Els habitatges de la plaça de la Gardunya es corresponen amb dues promocions, una de protecció oficial i l'altra privada. L'edifici se situa a la part de la plaça que limita amb els jardins del Doctor Fleming, d'una banda, i el carrer de Jerusalem, de l'altra, davant la nova Escola Massana. La iniciativa d'habitatge públic inclou 39 habitatges d'entre 60 i 85 metres quadrats i de dues a quatre habitacions, amb dret de superfície de 75 anys. Els pisos es distribueixen en tres escales, una a cada façana de l'edifici. Les parts baixes són locals d'ús comercial. El projecte va ser iniciat per la cooperativa d'habitatge PROHA, que el 2015 es va fusionar amb la cooperativa Projecte Habitat 2000, cosa que va donar lloc a la nova cooperativa Fem Ciutat. L'empresa promou la construcció d'edificis d'habitatges de

protecció oficial per a famílies que no poden accedir al mercat lliure. La gestió de la promoció ha estat a càrrec de l'empresa de serveis Solucions, i la construcció, de la empresa constructora Tarraco.

El 14 de juliol de 2016 es va celebrar l'inici de les obres. Alguns propietaris van signar maons que es van utilitzar en la construcció i que van acabar emplaçats a la zona de l'entrada de l'escala 2.

Les imatges inclouen un seguiment del procés de l'encofrat de l'última planta i la coberta al desembre del 2016, així com una visita a un pis mostra al juliol del 2017. També hi ha retrats d'algunes persones que han participat en les diverses tasques del procés de construcció, incloent-hi l'equip de l'arquitecta, l'equip de direcció i gestió de l'obra o alguns dels treballadors de la construcció.

El lliurament dels pisos es va fer al juny del 2018. El 15 d'aquell mes es va celebrar l'acte protocol·lari del lliurament, a la zona de l'entrada de l'escala 2, en el qual van participar representants de la promotora, del projecte, del districte i del moviment veïnal. Aquell mateix mes ja s'hi van mudar els primers habitants.

Escola Massana, 2015-2017

L'Escola Massana es va obrir el 1929 en alguns espais de l'antic Hospital de la Santa Creu. Ha evolucionat de ser una escola d'arts i oficis tradicional a oferir formació artística de grau mitjà i superior. És de titularitat municipal, i els seus estudis de grau en art i disseny formen part del programa de la Universitat Autònoma de Barcelona.

El nou edifici s'ha projectat a la façana oposada als pisos, entre el carrer de Jerusalem i la petita plaça del Canonge Colom, on se situa l'entrada principal. Té 11.000 metres quadrats distribuïts en cinc plantes i un soterrani. L'atri inclou un espai dedicat a sala d'exposicions. El cost de l'obra va pujar a 11,5 milions d'euros aportats per la municipalitat. L'arquitecta Carme Pinós explica: «El projecte neix de rastrejar el lloc. En contraposició a l'edifici d'habitatges situat a la mateixa plaça

—i projectat pel mateix estudi—, que pretén diluir-se en el context, l'escola busca la singularitat. Si als habitatges es persegua una escala domèstica, a l'escola es treballa amb una escala més abstracta i més gran. Amb l'objectiu d'evitar que l'edifici capitalitzi tota la plaça, l'entrada principal es localitza davant de la futura connexió amb el pati de la Biblioteca de Catalunya, creant així un nou espai públic entre aquesta plaça i la del Canonge Colom. El resultat és un edifici dinàmic, la façana principal del qual evita la frontalitat respecte de la plaça de la Gardunya» (*Arquitectura Viva*, 14 agost 2018).

Les obres, que van anar a càrrec de l'empresa constructora Copcisa, van començar al març del 2015 i van durar dos anys. La seqüència fotogràfica s'inicia amb diversos moments de la construcció. Les primeres imatges daten de l'estiu del 2015 i del 2016, i documenten les fases inicials de la construcció fins que els volums de l'edifici comencen a ser recognoscibles. A continuació es mostren imatges del seguiment d'una visita d'obres de l'arquitecta i el seu equip al gener del 2017, i la sèrie es tanca amb detalls de la fase final de construcció al novembre del 2016 i el gener del 2017.

L'edifici històric amb accés per la plaça de la Gardunya acollia tallers d'escultura i de gravat. Les fotografies s'han fet principalment al taller de motlles de Mònica Chavarria, a la primavera del 2016, i mostren el procés de la fosa en bronze. Era una classe amb estudiants d'últim curs, i aquesta fosa ha estat possiblement l'última que s'ha fet a les instal·lacions del pati posterior de l'antic edifici. A l'altra banda del pati, als tallers de gravat de Montse Gomis, al juliol d'aquell mateix any, va tenir lloc el Seminari d'Impressió Experimental Xavier Nogués, que se celebra cada any a la Massana en aquestes dates.

Al fons, les imatges representen dos moments diferenciats. D'una banda, el muntatge de l'exposició *Apertus 01. The Ass Between Two Chairs*, a la galeria àngels barcelona – espai 2, al novembre del 2016. Es tractava d'una col·laboració entre l'Escola Massana, la Fundació Han Nefkens i la galeria àngels barcelona. Mostrava els resultats del taller dirigit per Arash Nassiri amb alumnes i exalumnes de l'Escola Massana i amb estudiants de l'escola Llotja i la Facultat de Belles Arts.

Les altres imatges corresponen a l'etapa de realització dels projectes finals de carrera d'alguns estudiants de l'últim curs d'escultura de Mònica Chavarria, i mostren els alumnes treballant al taller, entre el gener i el febrer del 2017, així com la presentació del projecte final de Jerónimo de la Parra, el dia 16 de febrer.

Finalment, el trasllat dels tallers d'escultura del vell edifici al nou, entre el juny i el juliol del 2017. Com a festa de comiat, el dia 14 de juliol la Massana va celebrar una jornada de portes obertes que incloïa visites a l'edifici i altres activitats, i que es va tancar amb actuacions musicals.

This is tomorrow callin', what have I to lose? 2015

Al començament del 2015 s'instal·laven les noves cobertes i reixes del darrere del mercat, que formaven part de la reforma de la plaça dissenyada per Carme Pinós, la qual també incloïa les noves parades de la part posterior del mercat i la zona logística i de descàrrega, que es traslladava al soterrani. Aquests van ser els primers elements arquitectònics corresponents a la nova forma de la plaça que començava a sorgir, els primers indicis del futur. L'element següent van ser els seients i les jardineres, en les quals es van plantar arbres que van aparèixer a la primavera. Tot i que encara estava en construcció, la plaça ja presentava la nova configuració, al mateix temps que s'iniciava l'obra de la nova Escola Massana.

A finals de març, amb motiu de l'inici de les obres de la Massana va tenir lloc la inauguració oficial de la plaça. El llavors alcalde de Barcelona, Xavier Trias, va declarar als mitjans: «No només fem una escola universitària, que s'ho mereixia, sinó que amb aquest nou equipament fem de Barcelona la ciutat de cultura, coneixement, creativitat i innovació que volem i, sobretot, de benestar».

«This is tomorrow» és una cançó de Bryan Ferry del seu àlbum *In your mind* (1977), i va ser també el títol de la cèlebre exposició de l'Independent Group a la Whitechapel de Londres, el 1956. L'utopisme tecnològic intrínsec al discurs avantguardista de modernització i progrés forma part avui del llenguatge dominant, com es pot observar als discursos de la

política institucional. A la seva falsa promesa de felicitat, s'hi oposa l'«àngel nou» de Walter Benjamin, l'àngel de la història, la fatalitat del qual es descriu d'una manera memorable: «Bufant des del Paradís, una tempesta se li enreda a les ales, i és tan forta que l'àngel no les pot tancar. Aquesta tempesta l'empeny incontenible cap al futur, al qual gira l'esquena mentre el cúmul de ruïnes davant seu creix fins al cel. Allò que anomenem progrés és precisament aquesta tempesta» (*Über den Begriff der Geschichte*, IX, c. 1940).

Pàrquing, 2005-2014

La seqüència és una cronologia de la transformació de la plaça a causa de les obres de l'aparcament subterrani de la Boqueria.

Al maig del 2005, la plaça encara mantenia la mateixa configuració del 1970 dominada per l'aparcament, excepte per la presència nova i dissonant de l'edifici d'oficines sorgit de la reforma del mercat l'any 2000. L'excavació va començar el 2010. Encara que ja existia una planta subterrània, el pàrquing actual baixa tres nivells. Al primer, s'hi han traslladat els serveis de descàrrega i de residus del mercat. L'aparcament és gestionat per l'empresa Saba. L'obra es va fer en dues fases corresponents a les dues meitats de la plaça, que va estar tancada fins al 2014. El cobriment i la repavimentació van començar a finals del 2014.

El carrer de Cervelló, l'altre costat, 2005-2018

Els actuals jardins del Doctor Fleming, que limiten amb el carrer del Carme, tenen una llarga història vinculada a l'activitat de l'Hospital de la Santa Creu. Situats a la part posterior de la Reial Acadèmia de Medicina, ens recorden que, a més de la funció hospitalària, el lloc forma part de la història de l'ensenyament de la medicina i el seu inframon. L'edifici neoclàssic de la Reial Acadèmia es va construir a la dècada del 1760, dins del programa «il·lustrat» del regnat de Carles III. Dins seu es conserva un amfiteatre anatòmic per fer disseccions de cadàvers. La seva activitat com a acadèmia de medicina es va

mantenir fins al 1929, amb la fi de l'activitat de l'hospital. La part posterior de l'acadèmia, que limitava amb l'antic carrer de Cervelló, on són actualment els jardins, era un pati sòrdid en el qual hi havia un cementiri de pobres i un dipòsit de cadàvers on presumiblement eren enterrats els cossos utilitzats en les disseccions. A la plaça actual es conserva una placa amb una inscripció en llatí d'aquest cementiri, conegut popularment com el Corralet, que es va bastir durant les reformes de l'entorn iniciades cap al 1930. En la realització d'aquests treballs van aparèixer uns murs estranys d'ossos humans en alguns llocs de les parets exteriors del darrere de l'hospital. El pati va estar tancat fins al 1950, quan l'edifici de l'acadèmia va ser recuperat i es van eliminar les construccions de la part posterior.

El conjunt de fotografies presenta una cronologia de l'entorn dels jardins del Doctor Fleming des d'abans de l'inici de la reforma actual fins a la finalització dels pisos. Les primeres imatges són del juny del 2005, i les últimes, del juny del 2018. Les imatges de la Reial Acadèmia de Medicina mostren detalls de l'interior i dels voltants. Durant les obres de la plaça, s'hi van instal·lar casetes per acollir espais de treball i serveis.

L'antic carrer de Cervelló connectava els carrers del Carme i de l'Hospital. Al seu llibre de fotografies de Barcelona, fetes als anys 1920, Wolfgang Weber hi inclou dues imatges d'aquest carrer (presentades com a darrere o «altre costat» del mercat) desaparegut amb les obres i amb els enderrocs del darrere de l'hospital que van tenir lloc a la dècada del 1940. A l'extrem que enllaça amb el carrer de l'Hospital, actualment la cantonada de la plaça del Canonge Colom, es troba l'entrada del nou edifici de l'Escola Massana. La seqüència fotogràfica registra la transformació d'aquesta cantonada des del 2009 fins al 2018. Comença amb els antics edificis; continua amb els enderrocs, el solar i la construcció de la Massana i de la sortida del pàrquing subterrani de la Boqueria, i acaba amb imatges de la mostra *Raval. Canvi d'escena*, que es va presentar a la sala d'exposicions de la planta baixa de la Massana al juny del 2018. L'exposició estava motivada pel canvi de seu de l'escola i presentava diversos treballs fotogràfics sobre el barri, incloent-hi la mateixa seqüència que es descriu aquí.

Restes, 2005-2009

Al començament del 2005, encara hi havia algunes parades del mercat i restes de la coberta a la part de la plaça entre els carrers de Jerusalem i de les Floristes de la Rambla. Ja abandonades, hi dormia una comunitat de sensesostre. Al maig va començar l'enderroc d'aquestes restes. Al desembre del 2006 es van dur a terme en aquest emplaçament treballs arqueològics sobre les ruïnes de l'antic monestir, i després va romandre tancat alguns anys. La seqüència de les imatges comença al febrer del 2005 i acaba al juny del 2009.

En la psicoanàlisi, la *resta* és un concepte que designa el residu, el rastre del desig, un material psíquic «apagat, esborrat, escombrat» (Jacques Lacan, *Séminaire XI*, 1964). El treball analític consisteix en l'elaboració d'aquesta resta, que és recollida i restaurada. Aquesta reelaboració és el que s'anomena *cura, restitució*. La tasca de l'àngel de la història és també aquesta, «recompondre el que està destrossat», la salvació de les ruïnes que deixa la tempesta del progrés. Vint anys abans de les seves tesis de filosofia de la història, escrites pràcticament en el moment de la seva mort, Walter Benjamin havia escrit: «Una vella llegenda talmúdica diu que els àngels són creats (quantitats ingents a cada instant d'àngels nous) per, una vegada han entonat el seu himne davant Déu, acabar i dissoldre's ja en el no-res» (presentació de la revista *Angelus Novus*, 1921-1922).

Jorge Ribalta

Comissari: Valentín Roma

DL B 18469-2019

**La Virreina Centre de la Imatge
Palau de la Virreina
La Rambla, 99. 08002 Barcelona**

**Horari: de dimarts a diumenge
i festius, d'11 a 20 h
Entrada gratuïta**

**barcelona.cat/lavirreina
twitter.com/lavirreinaci
facebook.com/lavirreinaci
instagram.com/lavirreinaci**